

การพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ
VOLUNTEER DEVELOPING IN BUDDHIST INTEGRATED

พระครูสิทธิพรโสภิต พระครูปริยัติพัชรธรรม และวิรัตน์ ฉัตรวิโรจน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

บทคัดย่อ

จิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการเป็นการเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยดเว้นกระทำให้ทรัพย์สินส่วนรวมเสียหาย มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม การเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สินร่วมกันโดยมุ่งเน้นการให้ การไม่เบียดเบียน และการมุ่งประโยชน์ร่วมกันที่ผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการปฏิบัติ ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และหลักการสังเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาเชิงระบบ 6 ระยะ ได้แก่ การเตรียมการ การประเมินก่อนดำเนินการ การพัฒนา การฝึกปฏิบัติ การประเมินผลหลังดำเนินการ และการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน สามารถจัดระเบียบสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นการสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และเป็นแบบอย่างหน้าที่ให้ถูกต้องตามสถานะของบุคคล เมื่อต่างคน ต่างทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามสถานะ ย่อมเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ และส่งเสริมพัฒนาการทางจิตของปัจเจกบุคคลให้ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : จิตอาสา, เชิงพุทธบูรณาการ

Abstract

Integrated Volunteer represents the awareness of public benefit by avoiding damaging the public property, taking part in looking after the public property, respecting other people's right on making use of property together focusing on the giving concept and avoiding taking advantage of other people, as well as targeting the joint benefit. To take an action, these awareness are integrated by Buddhist Dharma: the four principles of kindly treatment (Sangahavatthu), the four principles virtuous existence (Brahmavihara), the threefold training (Trisikkha), and the principle of synthesis based on Buddhist concept. There are six phases of systematic development including preparation, pre-assessment, treatment, practice, post-evaluation, and feedback.

Keywords: Volunteer, Integrated Buddhist

บทนำ

จิตอาสาเป็นการรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จิตอาสามีคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและพลเมืองโลก เพราะบุคคลที่มีจิตอาสาจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทั้งจะเสียสละ และอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยการช่วยเหลือผู้อื่น การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยความเต็มใจ โดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันในยามที่อีกฝ่ายเกิดความทุกข์ยากเดือดร้อน ดังนั้น จิตอาสา คือ “ความมีน้ำใจ” กับคนไทยในอดีตถือเป็นของคู่กัน ไม่ว่าจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีการแบ่งปันอย่างเต็มใจ หรือการช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ หรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันโดยมีต้องมิกฎระเบียบบังคับ ความช่วยเหลือทุก

อย่างออกมาจากจิตใจ สังคมไทยในอดีตจึงอยู่กันเหมือนเครือญาติ เกิดความสุขและแม้บางครั้งจะมีปัญหาที่จะร่วมกันแก้ไขจนทุกอย่างลุล่วงไปได้ดี

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม เกิดสิ่งประดิษฐ์หรือวัตถุ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำเนินชีวิตที่ทันสมัย รวดเร็ว สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี จิตอาสาจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของคนไทย ที่สังคมในปัจจุบันเรียกร้องให้พัฒนากันอย่างจริงจัง จิตอาสาเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องราวส่วนร่วม ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่น ในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงามละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จิตอาสาเป็นความรับผิดชอบในตนเอง แม้จะได้รับการอบรมสั่งสอน ถ้าจิตใจตนเองไม่ยอมรับการปลูกฝังจิตสาธารณะก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ กระแสของการรวมกลุ่มของประชาชนสังคม ที่ประชาชนจากกลุ่มต่างๆ จะเข้ามามีบทบาทในการเรียกร้องการดูแล การตรวจสอบ รวมถึงการเข้ามาพัฒนาชุมชนและสังคมส่วนรวมมากขึ้น สิ่งสำคัญคือ คนเหล่านี้จำเป็นต้องมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม จึงทำให้การรวมกลุ่มนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ และพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการใช้ช่องทางนี้ ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง ดังนั้น จากกระแสการแข่งขันและระบบทุนนิยม กระแสเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิกฤตทางคุณธรรมจริยธรรม และสังคมชุมชน วิถีที่เปลี่ยนแปลงไป จึงควรเร่งสร้าง การมีจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อให้เกิดการแสดงออกถึงการไม่มียึดเอาประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง มิใช่เพียงแต่ให้ตนเองอยู่รอดนั้น

ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า “จิตอาสา” เป็นคำใหม่ที่น่ามาใช้เมื่อไม่นานมานี้และเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของจิตอาสาไว้ เป็นต้น

จิตอาสา แยกศัพท์ คือ จิต + อาสา ที่แปลได้ว่า จิต หมายถึง ใจ, สิ่งที่มีหน้าที่รู้คิด และนิกรธรรมชาติที่รู้ อารมณ์ สภาพที่นึกคิด ความคิด (Phradhammapidok (P. A. Por Payutto), 2002 : 36) อาสา หมายถึง ความหวัง ความต้องการรับทำโดยเต็มใจ สมครใจ แสดงตัวขอรับทำการนั้น (Royal Institute, 2003 : 312)

จิตอาสาจะมีลักษณะเดียวกันกับจิตสำนึก (ความรู้สึกลึกหรืออยากตอบแทนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โลกมวลมนุษย) หรือภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย จิตสาธารณะ, จิตสำนึกสาธารณะ, จิตบริการ, จิตอาสา, จิตสำนึกทางสังคม คำศัพท์เหล่านี้มีลักษณะมีความหมายคล้ายคลึงกันหรือปฏิบัติในแง่เดียวกัน โดยความหมายของศัพท์เหล่านี้ท่านกล่าวหมายเอาสรุปได้ 5 ประการ คือ

1) จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมจิตสำนึก ความรู้สึกลึกหรืออยากตอบแทนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม โลกมวลมนุษยหรือภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน, การคำนึงถึงผู้อื่นร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

(2) จิตสาธารณะ คือ จิตอาสา ที่แสดงออกมาในรูปของพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อส่วนรวม โดยการแสดงออกด้วยการอาสาไม่มีใครบังคับ

(3) จิตสาธารณะ คือ การสำนึกสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลตระหนักรู้ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม มองเห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่างๆ ที่เป็นของส่วนรวม

(4) จิตสาธารณะ คือ จิตบริการที่เกี่ยวกับการคิด และการปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งความสุขของผู้อื่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดี

(5) จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกทางสังคมที่สำนักงานและคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้อธิบายว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่น ในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบง่าย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Phra Phaisan Wisalo, 2006 : 7)

นักวิชาการด้านศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่าจิตอาสา ดังนี้

พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ความหมาย จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตสุขเมื่อได้ทำความดี เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี (Phra Phaisan Wisalo, 2006 : 10)

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตอาสา ว่าเป็นจิตที่มีการเสียสละ จิตที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เป็นผู้มีจิตพร้อมที่จะเป็นอาสาสมัคร เป็นรูปธรรมของความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีความเมตตา กรุณา เพื่อเชื่อมต่อความเป็นและทำให้เกิดสิ่งดีงามในสังคม (Prawet Wasasi, 2011: 11)

สรุปได้ว่า จิตอาสา หมายถึง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่เป็นสุข เพื่อได้ทำความดี อยากร่วมช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลาแรงกาย และสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม มีความเมตตา กรุณา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและเต็มไปด้วยพลังแห่งความดี เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ

ความสำคัญของจิตสาธารณะ

คำว่า “จิตอาสา” มีการนำมาใช้และรู้จักกันมากในประเทศไทย จากเหตุการณ์ประสบภัยคลื่นสึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ที่ก่อให้เกิดการร่วมมือกันระหว่งองค์กรภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมต่างๆ ที่ได้เข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการเป็นอาสาสมัครที่เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งต่อผู้กระทำและผู้อื่น โดยเน้นที่คุณค่าของความสามัคคี การมีส่วนร่วมและการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขในสังคม (Kannika Mano, 2010 : 5)

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์ ได้ให้ความหมายของจิตอาสาว่า ความสำนึกของบุคคลที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยการเอาใจใส่และการช่วยเหลือผู้ที่มีจิตอาสาจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่อาสาทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวม เช่น การเสียสละเงิน สิ่งของ เวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน (Natthichichakorn Sriboribun, 2007 : 22)

ศูนย์คุณธรรม ให้ความหมายจิตอาสาว่า หมายถึง จิตที่พร้อมจะสละเวลาแรงกายสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี อันเกิดจากพื้นฐานความคิด 4 ประการ ได้แก่

1. เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมมิใช่เพื่อส่วนตัว
2. เป็นการกระทำที่เป็นไปโดยความสมัครใจ
3. เป็นการกระทำที่ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนในรูปสินจ้างรางวัล
4. เป็นการอุทิศกำลังกาย กำลังใจให้ส่วนรวม ไม่ใช่อุทิศกำลังทรัพย์แต่เพียงอย่างเดียว (The Moral Center, 2005 : 41)

จิตอาสาในทางพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนพึงยึดถือปฏิบัติซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงปัจจัยภายในเกี่ยวกับการคิดความรู้สึกที่ส่งผลให้แต่ละคนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 โดยสรุปว่า การลงมือทำสาธารณประโยชน์จะได้ผลสมบูรณ์ต้องมีรากฐานที่เกิดจากความดีความละอายซึ่งเป็นคุณธรรมในใจที่แต่ละคนยึดถือ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา

มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่รากฐานของพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมการทำเพื่อสาธารณประโยชน์จะเข้มแข็ง ส่วน **สังคหวัตถุ 4** จิตอาสาเป็นคุณลักษณะของผู้ที่คำนึงถึงส่วนรวมมุ่งประโยชน์ของส่วนรวม (Phra Phrom Kunaporn (P. A. Por Payutto), 2002 : 196) ซึ่งสอดคล้องกับ ว. วชิรเมธี ที่กล่าวไว้ในหนังสือ “เธอคือโพธิสัตว์” ว่าจิตอาสาถือเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการแสดงออกถึงภาวะผู้นำจะเห็นได้จากความเสียสละของพญาวานรเมื่อพระโพธิสัตว์ของเรานั้นเสวยพระชาติเป็นพญาวานรที่เปี่ยมไปด้วยจิตอาสา มีความเสียสละในการรับใช้ฝูงลิงของตัวเองแล้วตัดสินใจทิศตนเป็นส่วนหนึ่งของแกววัลย์นั้นด้วย โดยใช้ 2 ขาหลังเกาะกิ่งไม้ของอีกฝั่งหนึ่ง ส่วน 2 มือข้างหน้า ถือปลายของแกววัลย์ไว้อย่างมั่นคงแล้วก็ผูกแกววัลย์นั้นเข้ากับตัว ดึงจนมันใจว่าแน่นหนาแล้วตะโกนให้บริวารของตัวเองไต่แกววัลย์ข้ามมา ลิงหลายร้อยตัวไต่แกววัลย์ข้ามมาจากหน้าผาฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง พอถึงจุดที่พญาวานรอุทิศตนเป็นแกววัลย์ บริวารไม่อยากจะเหยียบแต่พระโพธิสัตว์บอกว่าให้เหยียบไปเลย อย่าไปคิดอะไรมาก สิ่งสำคัญที่สุดของเราตอนนี้คือ ทำอย่างไรจะทำให้เรารอด เหล่าวานรก็ได้ไต่แกววัลย์ข้ามฝั่งไป โดยเหยียบบนหลัง บนหัว บนไหล่ ของพญาวานร เอาชีวิตรอดได้ทั้งหมด ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้เสียสละตนเองเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมนั่นเอง (W. Wachira Methi, 2011 : 60-62) ดังนั้น เพื่อบูรณาการจิตสาธารณะในโลกยุคปัจจุบันเข้ากับจิตอาสาทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ผู้เขียนจึงนำเสนอแนวคิดจิตสาธารณะในทัศนะต่างๆ ทั้งในมุมมองของโลกปัจจุบันและมุมมองทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การบูรณาการเป็นรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ อันจะเอื้อประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตอาสาต่อไป

หลักของพระพุทธศาสนานั้น สอนเน้นย้ำให้บุคคลพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์สมบูรณ์ทั้ง ทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีเมตตากรุณา มีจิตอาสา ดูแลรับผิดชอบสังคมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสุข

จิตอาสาของนักวิชาการไทย

ในประเด็นความหมายของจิตอาสา นั้น เป็นการเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมการรักษากฎกติกาใช้เสรีภาพเป็นช่องทางหรือเป็นโอกาสในการร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เกิดผลแก่ส่วนรวมคือทำให้สังคมอยู่ได้ด้วยดีโดยแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการทำให้ได้ผลประโยชน์แก่ตัวเอง จิตอาสาเป็นเรื่องที่กำลังตื่นตัวสำหรับสังคมไทย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดประชาสังคม จึงเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งแตกต่างจากซีกโลกตะวันตกที่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้มานาน ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างของระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประเพณี วัฒนธรรม โลกตะวันตกมีพื้นฐานการปกครองประเทศจากประชาชน เน้นบทบาทของกลุ่มคน องค์กรนอกภาครัฐ แต่ในประเทศไทยเริ่มจากการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างกะทันหัน โดยไม่มีการเตรียมความพร้อมให้แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนยึดติดระบอบเดิม คือต้องการผู้ปกครองประกอบกับในหลักสูตรการศึกษามักกล่าวถึงแต่หน้าที่พลเมือง แต่ไม่ได้สอนสิทธิของพลเมืองทำให้นิสิตนักศึกษาไม่รู้สิทธิของตนซึ่ง เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ (Piriya Nilamat, 2007: 9) และส่วนรวมให้สอดคล้องกัน ในขณะที่ **วิชัย วงศ์ใหญ่** ได้อธิบายว่า “จิตอาสา” (voluntary mind) หมายถึง จิตใจที่คิดช่วยเหลือผู้อื่น จิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลา โดยมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ เป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 2) การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ 3) การมุ่งมั่นพัฒนาสิ่งรอบตัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Wichai Wongyai, 2011: 85)

สอดคล้องกับ **ชาย โพธิ์สีตา** ที่ให้ความหมายว่าเป็นความตระหนักและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมโดยมองจากการแสดงออกทางพฤติกรรมอันสะท้อนถึงสิ่งที่อยู่ในใจของผู้ที่แสดงพฤติกรรมนั้นเป็นหลักซึ่งหมายถึงการกระทำที่แสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมนั่นเอง โดยอธิบายเพิ่มเติมว่า คำว่าจิตอาสาประกอบด้วยคำว่าจิตและอาสา การ

ทำความเข้าใจความหมายของคำว่าจิตอาสาจึงต้องทำความเข้าใจคำทั้ง 2 คำนี้คำว่า จิต โดยนัย หมายถึง จิตสำนึก ซึ่งมีความหมายในเชิงสังคมว่าหมายถึงความตระหนักซึ่งแสดงออกทางการกระทำหรือพฤติกรรม (Chai Photisita, 2003, : 2) คำว่า จิตอาสาหมายถึงเพื่อประชาชนทั่วไปไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งจิตอาสาเป็นเรื่องของส่วนรวมเป็นเรื่องที่เหนือจากเรื่องของตัวเองมีผู้อื่นเกี่ยวข้องด้วยสาธารณะมีหลายระดับเช่นระดับครอบครัวระดับชุมชนหรือท้องถิ่นระดับประเทศชาติ การพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นสาธารณะพิจารณาได้จากสิ่งที่เกี่ยวข้องสองประการคือสิทธิการเข้าถึงและสิทธิการใช้ประโยชน์โดยใครจะเป็นเจ้าของหรือมีหรือไม่มีเจ้าของก็ไม่ใช้คุณลักษณะที่จะกำหนดว่าเป็นสาธารณะหรือไม่สิ่งทีบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือประชาชนทั่วไปหรือรัฐเป็นเจ้าของหากคนทั่วไปสามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์ได้ก็ถือว่าเป็นสาธารณะด้วยอย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง สิ่งที่เป็นสาธารณะจึงควรเป็นทั้งสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติเช่นต้นไม้ป่าไม้แม่น้ำอากาศและสิ่งทีรัฐสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกเช่นโทรศัพท์สาธารณะสวนสาธารณะถนนและทางเท้ารวมทั้งสถานที่ให้บริการต่างๆของรัฐและเอกชน เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น

จากการศึกษาความหมายของจิตอาสาดังกล่าวข้างต้น พบว่า การให้ความหมายของจิตอาสากล่าวถึงจิตใจที่คำนึงถึงส่วนรวมโดยแสดงออกทางการกระทำซึ่งความหมายของจิตอาสาประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนที่แสดงถึงจิตใจได้แก่ความตระหนักการตระหนักรู้เอาใจใส่ความสำนึกการคำนึงถึงและความรับผิดชอบ 2) ส่วนที่แสดงถึงความเป็นส่วนรวมได้แก่ผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตนเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติกิจการสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัดเรื่องของส่วนรวมที่ได้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคมความปรารถนาของส่วนรวมผลประโยชน์ของส่วนรวมได้ ผลประโยชน์แก่ตัวเองและส่วนรวมให้สอดคล้องกันเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ของสาธารณะหรือสังคม และ 3) ส่วนที่แสดงถึงการกระทำ ได้แก่ การใช้สติปัญญาเป็นธุระเข้าร่วมมีส่วนร่วมการดูแลสร้างสรรค์และความพยายามทำให้ดีขึ้น

จิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องจิตอาสาเป็นแนวคิดที่มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในสังคมปัจจุบันเพราะเหตุที่สภาพสังคมปัจจุบันเต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ จิตอาสาจึงเป็นเหมือนยารักษาโรคที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ เมื่อพิจารณาถึงคำว่า จิตอาสาในมิติของคำสอนทางพระพุทธศาสนาทำให้เห็นได้ว่า คำนี้ได้สะท้อนถึงภาพที่ชัดเจนของ “ความเป็นพระพุทธศาสนา” เพราะเป็นภารกิจหลักของพระพุทธศาสนา กล่าวคือเป็นภารกิจที่จะต้องช่วยเหลือมนุษย์และสังคม ดังพุทธดำรัสที่ตรัสไว้กับพระสาวกตอนหนึ่งว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์เกื้อกูลและสุขแก่ ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรม มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีสติในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อ แสดงธรรม (Mahachulalongkornrajavidyalaya University. 1996 : 4/32/40)

พระพุทธดำรัสข้างต้นนี้ เป็นปฐมโอวาทที่ได้ตรัสกับพระอรหันต์ชุดแรก 60 องค์ที่ทรงเริ่มส่งออกไปเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ตามแนวจิตสาธารณะแก่ชาวโลก หลังจากที่พระอรหันต์เหล่านั้นพัฒนาตนถึงความสมบูรณ์พร้อมแล้ว ถือได้ว่าเป็นพระดำรัสอย่างเป็นทางการในการทรงรับสั่งให้พระอรหันต์ชุดดังกล่าวออกไปบำเพ็ญประโยชน์บนฐานแนวคิดเรื่องจิตสาธารณะและสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวพุทธที่เป็นไปเพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง เป็นการเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวม การรักษาภักดีกา ใช้เสรีภาพเป็นช่องทางหรือเป็นโอกาสในการร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เกิดผลแก่ส่วนรวมคือทำให้สังคมอยู่ได้ด้วยดี โดยแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการทำให้ได้ผลประโยชน์แก่ตัวเองและส่วนรวมให้สอดคล้องกัน

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่าถ้าใช้มุมมองของการคิดที่เป็นระบบไม่มองแยกส่วนจะพบว่าจิตอาสาจะเป็นประโยชน์ทั้งในระดับส่วนบุคคลหรือในระดับส่วนรวม ดังนั้น จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์พฤติกรรมสำคัญของจิตสาธารณะในทางพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การให้ 2) การไม่เบียดเบียน และ 3) การมุ่งประโยชน์ ซึ่งการให้และการมุ่งประโยชน์จะสอดคล้องกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ส่วนการไม่เบียดเบียนจะสอดคล้องกับหลักธรรมพรหมวิหาร 4 จิตนั้นมีความสำคัญเพราะจิตเป็นตัวสั่งการให้ร่างกายทำการงานต่างๆ ตามที่จิตสั่ง และจิตยังมีคุณสมบัติพิเศษ คือ การสั่งสมการกระทำต่างๆ ที่บุคคลทำลงไปไม่ว่าจะเป็นสิ่ง ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ก็ตาม จิตจะสั่ง สมสืบทอดไปไม่ขาดสายข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งทำให้สัตว์ทั้งหลายมีรูปร่าง สติปัญญา ฐานะความประพฤติที่แตกต่างกัน คือ ชาติก่อนพัฒนาจิตของตนไว้ดี เมื่อมาเกิดในชาติใหม่ จะให้เป็นคนดีมีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว มีเมตตากรุณามีความคิดดี คิดสิ่ง ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ถ้าไม่ได้ฝึกฝนอบรมจิตมาก่อน การที่บุคคลจะเป็นผู้มีเมตตากรุณา ไม่เห็นแก่ตัว มีความคิดเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม นั้นจึงเป็นสิ่งที่เกิดได้ยาก ฉะนั้น การฝึกฝนอบรมจิตของตนเองจึงเป็นสิ่ง สำคัญสำหรับสังคม

การพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ

แนวคิดของจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษาความหมายของจิตอาสาทั้งในทัศนะของนักวิชาการไทย นักวิชาการตะวันตก และจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาจะเห็นว่า นักวิชาการไทยจะให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการงดเว้นการกระทำที่จะส่งผลทำให้เกิดความชำรุดเสียหายของทรัพย์สินส่วนรวม การมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม และการเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม สอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการตะวันตกที่มุ่งเน้นพัฒนาตนเองทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยส่วนรวม

รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ

การพัฒนาบุคคลซึ่งอาจเรียกได้หลายอย่าง แต่ในความหมายส่วนใหญ่ นักวิชาการมักจะทำให้ความหมายว่าประกอบด้วย การดำเนินงานเกี่ยวกับ “การฝึกอบรม (training) การศึกษา (education) และการพัฒนา (development)” เพื่อเป็นการเพิ่มเติม/ปรับปรุง ความรู้ ทักษะ ทศนคติและพฤติกรรมของบุคคลอื่นจะช่วยพัฒนาสมรรถนะสำคัญ (key competencies) เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาในเชิงระบบนั้น ตามแนวคิดของ ไลบรารี (Library) ที่ได้นำเสนอกรอบแนวคิดหลักในการสร้างรูปแบบการพัฒนาตามกระบวนการในการดำเนินการ 6 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเตรียมการ ขั้นที่ 2 การประเมินก่อนดำเนินการ ขั้นที่ 3 การพัฒนา ขั้นที่ 4 การปฏิบัติ ขั้นที่ 5 ประเมินผลหลังดำเนินการ และขั้นที่ 6 การวิเคราะห์การดำเนินการ โดยมีหลักการและแนวคิดในการสร้างรูปแบบ ได้แก่ การกำหนดลำดับและขั้นตอนในโครงสร้างรูปแบบ โดยความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนของรูปแบบจะต้องเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุเป็นผลโครงสร้างของรูปแบบจะต้องสามารถบูรณาการและนำเสนอรูปแบบการดำเนินการได้ในรูปแบบของโครงสร้างหลักสูตรและรายละเอียดของหลักสูตรและในแต่ละขั้นตอนขององค์ประกอบของรูปแบบ และในแต่ละองค์ประกอบย่อยของรูปแบบต้องสามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรได้อย่างอิสระ (Samrit Kangpeng, , 2009 : 111)

เมื่อพิจารณาในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาคานทั้งทางกาย จิตใจและปัญญาเพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม จิตใจสงบมั่นคงเป็นสมาธิและเกิดปัญญาที่รู้แจ้ง ซึ่งเมื่อแยกประเภทออกเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ถ้าบุคคลนำมาเป็นแนวปฏิบัติ สังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งการฝึกอบรมและพัฒนาตามหลักไตรสิกขาสามารถฝึกได้ในทุกการกระทำและฝึกหัดให้รู้จักตนเองซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศีล สมาธิและปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาสามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องนำองค์ความรู้เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อยๆ ขยายไปสู่การพัฒนาผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดของผู้เรียนมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากการฝึกกระบวนการคิด ต้องถือเป็นหลักกว่าการพัฒนาจิตอาสาสามารถสอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีแนวทาง ดังนี้

1. การเป็นตัวแบบที่ดีด้านจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอตามทฤษฎีกระจกเงา (mirror neuron theory) เมื่อผู้สอนแสดงพฤติกรรมใดๆ ออกมาอย่างสม่ำเสมอ แม้ไม่ต้องสอนโดยวาจาแต่เป็นการสอนโดยการกระทำ ผู้เรียนจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมนั้นด้วย การพัฒนาลักษณะนี้เป็นการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการซึมซับ การสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม แต่ควรใช้ควบคู่กับสะท้อนผลตนเอง (reflection) ในข้อ 5 ด้วย

2. การจัดการเรียนรู้ต้องผ่านกระบวนการการปฏิบัติ (action learning) โดยการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาตามความเหมาะสมด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำเป็นโครงการเฉพาะกิจขึ้น แต่ควรบูรณาการไปในทุกกิจกรรมการเรียนรู้และที่สำคัญจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการปฏิบัติต่อเพื่อนและผู้สอน

3. การสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้จิตอาสาโดยทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วม ความเห็นอกเห็นใจ (empathy) เอาใจผู้อื่นมาใส่ใจตนเอง เพื่อรับรู้ความรู้สึก และตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งภาษาพูดและภาษากาย

4. มุ่งเน้นการการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมอง (transformation of learning) ของผู้เรียนทำให้เห็นว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้ ไม่สำคัญว่าจะเรียนเก่งสอบได้คะแนนดีหรือไม่ การปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนจิตอาสาอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

5. การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนตนเอง (self - reflection) มุ่งให้เห็นความคิดและความรู้สึกของตนเองเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์ต่อส่วนรวมรวมทั้งการกำหนดแนวทางสำหรับพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีจิตอาสาต่อไป

6. ผู้สอนต้องสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนว่าการมีจิตอาสานั้นจะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือบุคคลรอบข้างด้วยมิฉะนั้นจะเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาสิ่งใดที่เกินกำลังที่เราจะทำได้เพียงคนเดียวต้องรู้จักสร้างแนวร่วมหรือเครือข่ายมาช่วยให้สำเร็จ (Wichai Wongyai, 2011 :87-88)

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการจึงเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยการงดเว้นกระทำให้ทรัพย์สินส่วนรวมเสียหาย มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม การเคารพสิทธิของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพย์สินร่วมกัน การรักษากฎกติกาใช้เสรีภาพเป็นช่องทางหรือเป็นโอกาสในการร่วมสร้างสรรค์สังคมให้เกิดผลแก่ส่วนรวม ทำให้สังคมอยู่ได้ด้วยดีโดยแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการทำให้ได้ผลประโยชน์แก่ตัวเองและส่วนรวมให้สอดคล้องกันโดยผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การให้ การไม่เบียดเบียน และการมุ่งประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งรูปแบบการพัฒนาควรเป็นแบบเชิงระบบที่ให้ความสำคัญครอบคลุมทั้งปัจจัยนำเข้า การเตรียมการ ประเมินความต้องการจำเป็น เกี่ยวกับองค์ประกอบจิตสาธารณะที่จะพัฒนาสร้างรูปแบบ/กำหนดเป้าหมาย/จัดทำหลักสูตร/แผนพัฒนา/โปรแกรม/เครื่องมือ ประเมิน จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน กระการ การประเมินก่อนดำเนินการ วัดจิตสาธารณะก่อนดำเนินการ ซึ่งแจ้งแนวปฏิบัติร่วมกัน การพัฒนา ดำเนินการ พัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 การฝึกปฏิบัติ ปฏิบัติกิจกรรมจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) หลักการสังเคราะห์ตามแนวพุทธ ผลผลิต ระยะเวลา 5 การประเมินหลังดำเนินการ ประเมินจิตอาสาหลังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประเมินแบบ 360 องศา และข้อมูลย้อนกลับ ระยะเวลา 6 การวิเคราะห์การดำเนินการ รูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ

สรุป

จิตอาสาเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศและพลเมืองโลก เพราะบุคคลที่มีจิตอาสาจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทั้งจะเสียสละและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมโดยการช่วยเหลือผู้อื่น การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน ในมุมมองของจิตอาสาแล้วคือ เป็นจิตอาสาที่รับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักโดยแสดงออกทางพฤติกรรมหรือการกระทำ ได้แก่ความตระหนักการตระหนักรู้เอาใจใส่ความสำนึกการคำนึงถึงและความรับผิดชอบ แสดงถึงความเป็นส่วนรวม ความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน กิจกรรมสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัดประโยชน์สุขของส่วนรวม ให้สอดคล้องกันเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่ของสาธารณะหรือสังคม ด้วยการใช้สติปัญญาเป็นธุระเข้าร่วมมีส่วนร่วมการดูแลสร้างสรรค์และความพยายามทำให้ดีขึ้น เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความยุติธรรม หรือเอื้อประโยชน์ต่อสังคม เพื่อแสดงความเอาใจใส่ต่อสังคมเป็นความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น มองโลกในแง่ดีอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

จิตอาสาในทางพุทธศาสนานั้นมีหลักธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนพึงยึดถือปฏิบัติ ประกอบด้วย ปัจจัยภายในเกี่ยวกับการคิดความรู้สึกที่ส่งผลให้แต่ละคนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรม ประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ ด้วยหลักเมตตาความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขเกิดจากใจที่มีเมตตา ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค หลักกรุณา เป็นความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักมูทิตาเป็นความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า เป็นคนที่มี มูทิตา เพราะจะสร้างมิตรและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง และอุเบกขาเป็นการรู้จักวางเฉย เป็นการวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดียอมได้ดี ใครทำชั่วยอมได้ชั่ว ตามกฎแห่งกรรม คือ ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

การพัฒนาจิตอาสาเชิงบูรณาการตามแนวพระพุทธศาสนา จะมองว่ามนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นทุกข์หรือปัญหานั้น มนุษย์เราสามารถแก้ไขได้ในทางปฏิบัติและพระพุทธศาสนานั้นมุ่งไปสู่การแก้ไขปัญหา หลักการสังคัมสังเคราะห์ตามแนวพระพุทธศาสนาประมวลได้ 7 ประการ คือ 1) ต้องคำนึงถึงหลักเหตุผลเป็นสำคัญ 2) ต้องยึดหลักทางสายกลาง 3) ต้องยึดหลักพึ่งตนเอง 4) ต้องเป็นไปอย่างสมดุล 5) ต้องค่อยเป็นค่อยไปตามความเหมาะสม 6) ต้องสอดคล้องจุดหมายหลักของชีวิต และ 7) ต้องไม่ก่อทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น โดยเน้นหลักการปฏิบัติตนตามกระบวนการของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ที่ครอบคลุมทั้งการรับรู้และการรู้คิด เจตคติ การพัฒนาตนเอง ด้านทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) ด้านความรู้ความคิด (ปัญญา) และการมีวิถีคิดเป็นคิดถูกต้องตามหลักเหตุผลเพื่ออุทิศตนให้ส่วนรวม (พฤติกรรมระดับบุคคล) และการมีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายช่วยแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม และการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม (พฤติกรรมระดับส่วนรวม)

เอกสารอ้างอิง

Chai Photisita, *Public Domain Consciousness: Social Concepts and Policy Implications*, Royal Institute Journal 28 (April-June):431-448, 2003

- _____, **research report** on the study of Thai people's consciousness to the public domain: a case study, Bangkok, Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2000
- Kannika Mano, "The Meaning of Life and Volunteer Spirit", **Master of Science Thesis**, (Graduate School: Chiang Mai University, 2010
- Kriengsak Chareonwongsak, **Jomprathet Student: Synthesis, analysis and application of royal speech Education and Human Development**, 2nd edition Bangkok: Success Media, 2000 Mahachulalongkornrajavidyalaya University. **Thai Tripitaka Version Mahachulalongkornrajavidyalaya University**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.
- Natthichichakorn Sriboribun, "Development of Causal Model of Volunteer Spirit of Secondary School Students Upper part in schools under the Office of the Basic Education Commission ", **Master of Education Thesis**, (Institute of Academic Resources: Chulalongkorn University, 2007
- Phra Phrom Kunaporn, **Buddhist Dictionary of Buddhist Code**, Bangkok: SR Printing Mass Products, 2005
- _____, **Buddhist dictionary Vocabulary edition**, 11th edition, Bangkok: Sahamathik Company Limited, 2002
- Phra Phaisan Wisalo, **Volunteer Network, Volunteer Handbook**, Volunteer for the King Project, 2006
- _____, **Thai Social Way**, Series 4, Civil Society and Community Culture, Bangkok: Ruen Kaew Printing, 2001
- Prawet Wasree, "**Rural Development Volunteers: A Case Study of Mahidol University Volunteer Development Group**", (Bangkok : Villagers Doctor Publishing),
- Piriya nilomat, "Factors Affecting Public Consciousness of Students in Level 4, Office of Roi Et Educational Service Area", **Master of Education Thesis**, Maha Sarakham: Maha Sarakham University, 2007
- Royal Institute, **Royal Institute Dictionary 1999**, Bangkok : Nanmee Book Publications, 2003.
- Samrit Kangpeng, **The development of a model for increasing the efficiency of classroom research of teachers in educational institutions under the Khon Kaen Educational Service Area Office 1: A case study of Ban Nong Kung Wittayakhan School**. Khon Kaen: Klang Nana Wittaya, 2009
- The Moral Center, **Actively Work Together to Do Good**, The National Moral Assembly and the Moral Market, Bangkok: Plan Motip Company Limited, 2005
- W. Wachira Methi, **She is Bodhisattva**, Bangkok: Amarin Printing and Publishing, 2011
- Wichai Wongyai, **Curriculum Innovation and Citizenship Learning**, Bangkok: R & Print, 2011